

Obowiązki pracowników zakładów górniczych w razie stwierdzenia zagrożenia, we wstępnej fazie akcji ratowniczej.

(w świetle obowiązujących przepisów)

mgr inż. Jerzy Kaczmarek

„W przypadku wystąpienia zagrożenia życia i zdrowia pracowników zakładu górniczego, bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub bezpieczeństwa powszechnego, w związku z ruchem zakładu górniczego, niezwłocznie podejmuje się i prowadzi akcję ratowniczą. (Prawo geologiczne i górnicze 9 czerwca 2011 r. Art. 123 pkt 3.)”

28 lipca 2016r. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2016r.poz.1131) wydał obwieszczenie w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo geologiczne i górnicze.

Należy zaznaczyć że w tym akcie prawnym najważniejszym w prawodawstwie RP dotyczącym górnictwa, a jednocześnie siłą rzeczy dość ogólnym znalazły się wskazówki bardzo szczegółowe dotyczące zachowania każdego kto spostrzeże zagrożenie, a mianowicie:

Art. 119.

1. Kto spostrzeże zagrożenie dla ludzi, zakładu górniczego lub jego ruchu, uszkodzenie albo nieprawidłowe działanie urządzeń tego zakładu, jest obowiązany niezwłocznie ostrzec osoby zagrożone, podjąć środki dostępne w celu usunięcia niebezpieczeństwa oraz zawiadomić o niebezpieczeństwie najbliższą osobę kierownictwa lub dozoru ruchu.

2. W przypadku powstania stanu zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym, dla zakładu górniczego lub jego ruchu, na żądanie kierownika ruchu tego zakładu, każdy przedsiębiorca jest obowiązany udzielić mu niezbędnej pomocy.

3. W przypadku powstania stanu zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym, niezwłocznie wstrzymuje się prowadzenie ruchu w strefie zagrożenia, wycofuje się ludzi w bezpieczne miejsce i podejmuje się niezbędne działania, w tym środki dostępne w celu usunięcia stanu zagrożenia.

Zapisy świadczą o ogromnej wadze przywiązywanej do tego zagadnienia przez prawodawcę. Moment powstania zagrożenia jest chwilą szczególną. Chwila ta charakteryzuje się brakiem pełnych informacji co w znacznym stopniu ogranicza możliwość sprawnego działania, te informacje musimy pozyskiwać zarówno bezpośrednio na dole jak i z odczytów czujników, ale też z innych miejsc nieraz bardzo oddalonych od miejsca zaistnienia zagrożenia. Siłą rzeczy jest to moment który charakteryzuje się pewnym chaosem organizacyjnym, który w jak najkrótszym czasie musimy opanować. Niewątpliwie istotnym elementem wpływającym na prowadzone działania związane z organizacją pierwszej fazy akcji ratowniczej ma pora wystąpienia zagrożenia. W przypadku kiedy dochodzi do tego na zm. I , mobilizacja osób funkcyjnych przewidzianych w Planie Ratownictwa do udziału w akcji ratowniczej przebiega w zdecydowanie krótszym czasie niż na pozostałych zmianach (większość z tych osób przebywa na terenie zakładu górniczego). O skuteczności prowadzonych działań akcyjnych na innych zmianach , decydują szeroko rozumiane kompetencje dyspozytora ruchu ZG (pierwszego Kierownika Akcji Ratowniczej), takie jak efektywne wykorzystanie procedur zawartych w Planie Ratownictwa, bardzo dobra znajomość sieci wyrobisk kopalnianych a z cech psychofizycznych spokój i opanowanie , zwłaszcza w sytuacji zagrożenia ludzi.

Na podstawie art. 124 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze Minister Energii w dniu 16 marca 2017 r. wydał rozporządzenie opublikowane w DZIENNIKU USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ Warszawa, dnia 31 maja 2017 r. Poz. 1052

Rozporządzenie to w bardziej precyzyjny sposób reguluje sprawy prowadzenia akcji ratowniczych.

73. 1. Akcję ratowniczą prowadzi dyspozytor ruchu zakładu górniczego do czasu przejęcia jej prowadzenia przez kierownika ruchu zakładu górniczego.

Dyspozytor ruchu zakładu górniczego po otrzymaniu wiadomości o zagrożeniu dokumentuje ją w książce raportowej i rozpoczyna prowadzenie akcji ratowniczej.

2. Podziemne zakłady górnicze wyposaża się w system niezwłocznego powiadamiania. ....

§ 74. 1. Prowadzący akcję ratowniczą wykonuje następujące czynności:

- 1) powiadamia o niebezpieczeństwie osobę kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego, przebywającą najbliżej miejsca zagrożenia, z jednoczesnym skierowaniem jej do tego miejsca, w celu zorganizowania akcji zabezpieczenia ludzi i likwidacji zagrożenia;**
- 2) wyznacza strefę zagrożenia lub skażenia, obejmującą wyrobiska lub rejony zakładu górniczego, w których występują lub mogą wystąpić skutki niebezpiecznego zdarzenia, wstrzymuje ruch zagrożonych stanowisk pracy oraz ustala sposób zabezpieczenia tej strefy;**
- 3) określa liczbę zagrożonych ludzi oraz wszelkimi dostępnymi środkami powiadamia ich o niebezpieczeństwie;**
- 4) podejmuje działania zmierzające do wycofania ludzi znajdujących się w wyrobiskach i rejonach zagrożonych i wskazuje miejsca, do których powinni się wycofać ze strefy zagrożonej;**
- 5) kieruje do udziału w akcji ratowniczej dyżurujące zastępy ratownicze;**
- 6) uruchamia system niezwłocznego powiadamiania, o którym mowa w § 73 ust. 2, którym powiadamia o niebezpiecznym zdarzeniu kierownika ruchu zakładu górniczego lub jego zastępcę, osobę kierownictwa lub dozoru ruchu odpowiedzialną za pracę w zakładzie górniczym na danej zmianie roboczej i kopalnianą stację ratownictwa górniczego oraz inne osoby i instytucje, zgodnie z ustaleniami planu ratownictwa górniczego;**
- 7) dokonuje oceny stanu zagrożenia oraz podejmuje niezbędne działania przewidziane w planie ratownictwa górniczego, w przypadku wystąpienia zdarzenia, w szczególności działania mające na celu likwidację zagrożenia i maksymalne ograniczenie strat;**
- 8) powołuje kierownika akcji ratowniczej pod ziemią lub w obiekcie i kierownika bazy ratowniczej;**
- 9) powołuje sztab doradczy kierownika akcji ratowniczej, zwany dalej „sztabem akcji”, spośród służb zakładu górniczego oraz wyznacza kierownika sztabu akcji ratowniczej;**
- 10) ustala lokalizację bazy ratowniczej i sposób jej zabezpieczenia przed skutkami zagrożenia; wyznacza, w razie potrzeby, miejsca pomocniczych baz ratowniczych oraz określa ich zakres działania i sposób organizacji;**
- 12) ustala miejsca, z których prowadzona będzie kontrola stanu zagrożenia, w szczególności kontrola parametrów fizykochemicznych powietrza i gazów pożarowych, a także warunków mikroklimatu, w tym temperatury i wilgotności względnej;**
- 13) współpracuje z osobami wchodzącymi w skład sztabu akcji ratowniczej, aby sztab był zorientowany co do zakresu prac, jakie w ramach akcji ratowniczej wykonują poszczególne służby zakładu górniczego oraz inne podmioty;**
- 14) zapewnia prowadzenie dokumentacji obrazującej przebieg zagrożenia oraz działań zmierzających do jego likwidacji;**
- 15) przekazuje dokładne informacje o stanie zagrożenia oraz podjętych działaniach kierownikowi ruchu zakładu górniczego po przejęciu przez niego prowadzenia akcji ratowniczej.**

Bardzo ważna rola przypada osobie która została skierowana w miejsce zagrożenia przez dyspozytora, w następstwie czego znajduje się najbliżej tego miejsca, ma możliwość szybkiego bezpośredniego kontaktu z ludźmi wycofującymi się, jak i poczynienia bezpośrednich obserwacji.

Ważnym jest też zachowanie osób które znalazły się w momencie zaistnienia zagrożenia w bezpośrednim sąsiedztwie tego zagrożenia. Od ich zdecydowania i umiejętności działania, oraz wcześniejszego przygotowania do takiej sytuacji zależy w dużej mierze sprawny przebieg akcji w tym momencie, jak i rzutu na całą akcję w dalszym jej trwaniu.

Osoba będąca na miejscu lub skierowana do niego zobowiązana jest do:

1) Dopilnowania wycofania załogi przy zapewnieniu jej sprawnego i dokładnego przeliczenia w ramach istniejących na dole zakładu górniczego możliwości (za kompleksowe rozliczenie zagrożonej załogi odpowiedzialny jest Kierownik Sztabu akcji ratowniczej –

(§ 82. 1. Kierownik sztabu akcji ratowniczej, działając w porozumieniu z kierownikiem akcji ratowniczej, jest odpowiedzialny za: 1) prawidłowe rozliczenie liczby pracowników zakładu górniczego znajdujących się w strefie zagrożenia i sposobu wycofania tych pracowników),

2) Dokonanie wstępnej oceny stanu zagrożenia

3) Zastosowania wszelkich dostępnych środków mających na celu likwidację zaistniałego zagrożenia oraz maksymalne ograniczenie strat.

4) Zorganizowanie pierwszej pomocy

5) Zorganizowanie stałej łączności z dyspozytorem

W celu podjęcia prawidłowych działań musi ona dokonać szczegółowego (w miarę dostępnego z punktu jej miejsca przebywania) rozpoznania zagrożenia .

Metodami którymi możemy przeprowadzić to rozpoznanie na samym początku akcji są:

- Bezpośrednia obserwacja strefy zagrożenia
- Wywiad
- Zwiad ratowniczy

Obserwacja –to co możemy zaobserwować bezpośrednio na dole zakładu górniczego, np.: przepływ dymów , pojawienie się ognia, bezpośrednie pomiary gazów, początek strefy zawału, krawędź zawału itp.

Wywiad możemy przeprowadzić z ludźmi którzy wyszli ze strefy zagrożenia, pracowali w tej strefie przed zaistnieniem zagrożenia, względnie znajdują się jeszcze w strefie ale została z nimi nawiązana łączność. W miarę możliwości należy dążyć do zweryfikowania uzyskanych informacji, zwłaszcza od osób które wycofywały się w warunkach istniejącego zagrożenia (ogromnego stresu) poprzez porównanie uzyskanych wiadomości które niejednokrotnie różnią się między sobą.

Zwiad ratowniczy jest specyficzną formą pozyskiwania danych dotyczących stanu zagrożenia, polegającą na wykorzystaniu zastępów ratowniczych w celu przeprowadzenia rozpoznania terenu przy okazji wykonywania innych zadań. Należy zdawać sobie z tego sprawę że zastępy te w początkowej fazie akcji często dysponują niewielką wiedzą o warunkach terenowych mogących stanowić przeszkodę na drodze dojścia do docelowego miejsca. Dlatego w miarę posiadania jakichkolwiek wiadomości na ten temat należy ich o tym powiadomić, uczulić na występujące utrudnienia. Jest to szczególnie ważne w warunkach penetracji prowadzonej przy ograniczonej widoczności. Ponadto precyzyjnie należy określić oczekiwania od zastępu w temacie rozpoznania, a więc powinny uzyskać wiedzę na temat tego na co szczególnie członkowie zastępu powinni zwrócić uwagę.

§ 98.

1. W podziemnym zakładzie górniczym zastępy ratownicze będące w akcji **ubezpiecza co najmniej jeden zastęp ratowniczy przebywający w bazie ratowniczej**. Liczbę zastępów ratowniczych ubezpieczających ustala kierownik akcji ratowniczej.

2. W trudnych warunkach mikroklimatu każdy zastęp ratowniczy wykonujący prace jest **ubezpieczany w bazie ratowniczej przez dwa zastępy ratownicze zdolne do akcji ratowniczej**. W razie ratowania życia ludzkiego drugi zastęp ubezpieczający może znajdować się pod ziemią, w drodze do bazy.

3. Każdy zastęp ratowniczy wykonujący prace w atmosferze niezdanej do oddychania ubezpiecza co **najmniej jeden zastęp ratowniczy**.

4. Jeżeli baza ratownicza jest znacznie oddalona od miejsca pracy zastępu ratowniczego, jeden zastęp ratowniczy ubezpieczający może wykonywać swoje obowiązki w bezpośrednim sąsiedztwie tego miejsca, wyznaczonym przez kierownika akcji ratowniczej pod ziemią, utrzymując łączność z bazą ratowniczą.

5. **Dopuszcza się niestosowanie przepisów ust. 1, 3 i 4 w przypadku konieczności ratowania ludzi pod warunkiem, że zastęp ratowniczy ubezpieczający znajduje się w drodze do bazy ratowniczej.**

W trakcie przeprowadzania rozpoznania zagrożenia naczelnym zadaniem zawsze pozostaje ustalenie sytuacji w jakiej znaleźli się ludzie pracujący wcześniej w strefie zagrożenia.

Dlatego należy ustalić :

- **Miejsca** pobytu ludzi
- **Liczby** zagrożonych
- **Stanu** ludzi znajdujących się w strefie zagrożenia
- **Drogi** ,którą można jak najszybciej dotrzeć do osób zagrożonych
- **Sposobu** zabezpieczenia ludzi którzy znaleźli się w strefie zagrożenia
- **Sposobu** wyprowadzenia ludzi ze strefy zagrożenia

Pozostałe informacje konieczne w trakcie prowadzenia rozpoznania zagrożenia zależą od rodzaju występującego zagrożenia i sprowadzają się do:

W przypadku pożaru:

- Miejsca i rozmiarów ogniska pożaru
- Zasięg i kierunki rozprzestrzeniania się ognia
- Możliwość podejścia do ognia
- Stan wyrobisk ich zadymienie ,oraz temperatura powietrza w rejonie pożaru
- Stan rurociągów przeciwpożarowych i ilości innych środków przeciwpożarowych w rejonie pożaru, stanu rurociągów podsadzkowych
- Stanu urządzeń wentylacyjnych i kierunku rozprzestrzeniania się dymów i gazów pożarowych.
- Stanu stacjonarnych środków łączności
- Miejsca dla bazy ratowniczej

W przypadku wybuchów gazów i pyłu węglowego

- Stanu sieci wentylacyjnej
- Miejsca oraz rozmiarów szkód wyrządzonych przez wybuch
- Stan zapór przeciw wybuchowi pyłu węglowego
- Stanu urządzeń wentylacyjnych w miejscu wybuchu
- Kierunku rozprzestrzeniania się produktów wybuchu stanu zagazowania wyrobisk
- Liczby i miejsc ognisk pożarowych oraz rozmiarów tych ognisk
- Stanu rurociągów przeciwpożarowych, powietrza sprężonego podsadzkowych

- Rozmiarów niezbędnych robót związanych z przejściem zawałów, naprawy obudowy oraz potrzebnych do tego materiałów i urządzeń

W przypadku wyrzutów gazów i skał

- Stan przewietrzania w rejonie wyrzutu
- Miejsca wyrzutu, rozmiarów pustek po-wyrzutowych ,ilości masy po-wyrzutowej
- Stanu zagazowania wyrobisk
- Rozmiarów zniszczeń w wyrobiskach rejonu wyrzutu
- Możliwości szybkiego przewietrzenia rejonu wyrzutu
- Możliwości usunięcia masy po-wyrzutowej, naprawy obudowy, usunięcia uszkodzeń w urządzeniach i wyposażeniu wyrobisk oraz potrzebnych do tego środków

W przypadku zawałów

- Stan przewietrzania
- Możliwość doprowadzenia większej ilości powietrza do miejsca zawału lub poza zawał
- Stan miejsca w którym wystąpił zawał, jego rozmiary
- Stan dróg prowadzących do miejsca zawału i potrzebnych środków dla zabezpieczenia dojść do miejsca zawału możliwość wykorzystania lutniociągów ,rurociągów do przesyłania powietrza pożywienia napojów
- Rozmiarów robót niezbędnych do usunięcia skutków zawału i środków potrzebnych do przeprowadzenia tych robót

W przypadku zatopienia wyrobisk

- Stan przewietrzania
- Miejsca przedarcia się wody, dróg przepływu wody oraz niebezpieczeństwa dalszego zatopienia wyrobisk
- Stopnia zatopienia wyrobisk
- Stanu systemu odwadniającego
- Rozmiarów uszkodzeń w wyrobiskach
- Możliwości szybkiego odprowadzenia wody i zabezpieczenia wyrobisk
- Możliwości zastosowania techniki wiertniczej
- Możliwości wykorzystania nurków
- Środków potrzebnych do usunięcia skutków zatopienia

W przypadku awarii energomaszynowych

- Miejsca i rodzaju awarii
- Stanu obudowy i wyposażenia wyrobiska w miejscu awarii
- Środków i sposobów zabezpieczenia miejsca awarii przed niebezpieczeństwem dalszego rozszerzania zasięgu zagrożenia

W niniejszym opracowaniu skoncentrowano się tylko na zagadnieniach dotyczących pierwszej fazy akcji , gdy osoby prowadzące tę akcję dysponują bardzo mocno ograniczonymi możliwościami i środkami. W miarę rozwoju akcji informacje dotyczące zagrożenia można uzyskiwać z coraz większej ilości źródeł. W pierwszym momencie możliwe jest popełnienie błędów rzutujących na dalszy przebieg zdarzeń, a których należy za wszelką cenę unikać. Błędy te nie wynikają z zaniedbań czy złej woli, a z trzech obiektywnych czynników które w skrócie można określić jako:

- a/ brak informacji
- b/ brak czasu
- c/ konieczność natychmiastowego działania.

Jedną z możliwości unikania błędów jest wcześniejsze pokazanie w jakich obszarach mogą one występować i odpowiednie przeszkolenie załogi.

Doświadczenie pokazuje, że bardzo dobrą okazją do doskonalenia elementów związanych z prowadzeniem akcji ratowniczej są wszelkie prace prowadzone na zasadach akcji ratowniczej a związane np. z otwarciem, przewietrzaniem i penetracją wyrobisk. Pozwalają one osobom funkcyjnym (Kierownikowi Akcji Ratowniczej, członkom sztabu akcji, Kierownikowi Akcji pod Ziemią, Kierownikowi Bazy Ratowniczej) oraz zastępom ratowniczym, przećwiczyć w sposób praktyczny procedury i wyrobić właściwe nawyki, co procentuje później w akcjach rzeczywistych.

Literatura :

Prawo geologiczne i górnicze - Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r.

Rozporządzenie ministra Energii z dnia 16 marca 2017 roku w sprawie ratownictwa górniczego

Organizacja i taktyka w ratownictwie górniczym - H Bądzelewicz, J. Ofiok, J. Rogacz, J. Stokłosa

Podstawowe zagadnienia ratownictwa górniczego - T. Golisz, B. Cwięk